

TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIGA TAKLIF ETILAYOTGAN KREDIT MAHSULOTLARI.

Miraxmedov Davron Abduganiyevich

*Toshkent davlat iqtisodiyot
universiteti, mustaqil izlanuvchisi*

Bugungi kunda global iqtisodiy transformatsiyalar, raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi hamda moliyaviy bozorlarning chuqurlashuvi sharoitida kichik biznes subyektlarining iqtisodiyotdagi o'rnini tobora ortib bormoqda. Kichik biznes iqtisodiy tizimning eng moslashuvchan va innovatsion segmenti sifatida yangi ish o'rinlarini yaratish, ichki talabni kengaytirish hamda eksport salohiyatini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, mazkur sektorning barqaror rivojlanishi ko'p jihatdan moliyaviy resurslarga, xususan bank kreditlariga erkin va tezkor kirish imkoniyatiga bog'liqdir.

O'zbekiston sharoitida ham kichik biznesni qo'llab-quvvatlash davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda tijorat banklari tomonidan taklif etilayotgan kredit mahsulotlari tarkibining kengayishi, jumladan mikromoliya kreditlari, investitsion kreditlar, tezkor kreditlar va raqamli kreditlash instrumentlarining joriy etilishi ushbu sohani rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilmoqda. Biroq amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, kichik biznes subyektlarining moliyalashtirish tizimida hali ham bir qator muammolar mavjud bo'lib, ular orasida kredit resurslarining yuqori qiymati, garov ta'minoti talablarining murakkabligi hamda kreditlash jarayonlarining yetarli darajada soddalashtirilmaganligi alohida ajralib turadi.

Shu sababli, tijorat banklari tomonidan kichik biznes subyektlariga taklif etilayotgan kredit mahsulotlarini takomillashtirish, ularning innovatsion shakllarini rivojlantirish hamda moliyalashtirish mexanizmlarini optimallashtirish masalasi dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Mazkur yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlar nafaqat bank tizimi samaradorligini oshirishga, balki iqtisodiy o'sishning barqaror manbalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Kichik biznesni moliyalashtirishda tijorat banklari faqat mikroqarzarlar bilangina cheklanib qolmay, sektorlar va maqsadli guruhlar kesimida maxsus kredit dasturlarini ham joriy etmoqda. Xususan, 2024-yil 7-sentabrda tasdiqlangan "Kichik biznesni uzluksiz qo'llab-quvvatlash" kompleks dasturi (PQ-312-son) doirasida kichik tadbirkorlikni rivojlantirishga qaratilgan yangi kredit mexanizmlari ishga tushirildi. Bu dastur sanoat, xizmat ko'rsatish, savdo va umumiy ovqatlanish, turizm, chorvachilik, parrandachilik, baliqchilik, hunarmandchilik, kasanachilik, zargarlik kabi deyarli barcha sohalarda hamda qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, saqlash va qayta

ishlash, zamonaviy savdo markazlari atrofida ishlab chiqarish maydonlarini qurish kabi yo'nalishlarda tadbirkorlik loyihalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

1-jadval

“O‘zsanoatqurilishbank” ATB tomonidan kichik biznes subektlariga taklif etilayotgan kredit maxsulotlari (mlrd.so‘m).

№	Kredit maxsuloti	2024	2025
1	Mikromoliya krediti	39.8	101.0
2	Biznesga omad	18.9	135.6
3	Tezkor kredit	411.3	898.2
4	Pre offer	331.3	498.6

“O‘zsanoatqurilishbank” ATB tomonidan kichik biznes subyektlarini moliyalashtirishga yo'naltirilayotgan kredit mahsulotlari tarkibi va ularning yillik dinamikasi bankning ushbu segmentni qo'llab-quvvatlash borasida olib borayotgan faol siyosatini yaqqol namoyon etadi. 2024–2025-yillarga oid ma'lumotlar bank kredit portfelining diversifikatsiya qilinayotganini, mahsulotlar kesimida esa talab yuqori yo'nalishlar bo'yicha aniq strategik yondashuv shakllanganini ko'rsatadi.

Umuman olganda, to'rtta kredit mahsuloti bo'yicha ajratilgan mablag'lar hajmi har ikki yilda ham izchil oshib borgan. Bu kichik biznesning kredit resurslariga bo'lgan talabining yuqoriligini, shuningdek, bankning ushbu segmentdagi faoliyatini sezilarli darajada kengaytirayotganini tasdiqlaydi. Quyida har bir kredit turi bo'yicha amaliy tahlil keltiriladi.

“Mikromoliya krediti”: kichik biznesning bazaviy ehtiyojlarini moliyalashtirish vositasi 2024-yilda ushbu mahsulot bo'yicha ajratilgan kreditlar hajmi 39,8 mlrd so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2025-yilda bu ko'rsatkich 101,0 mlrd so'mga yetgan. Ya'ni, bir yil davomida 154 foizga o'sish kuzatilgan. Bu “Mikromoliya krediti”ga bo'lgan talab sezilarli darajada ortganini bildiradi.

Ushbu o'sishga bir nechta omillar sabab bo'lgan:

- kichik va mikro tadbirkorlarning aylanma mablag'larga bo'lgan ehtiyojining ortishi;

- kredit oluvchilar uchun soddalashtirilgan tartiblarning joriy etilishi;

- PQ-364 qarori asosida mikromoliya bozorining faollashuvi.

Amaliy jihatdan “Mikromoliya krediti” kichik riskli, tez aylanadigan kapital talab qiluvchi faoliyat turlari uchun eng qulay mexanizm sifatida shakllanmoqda.

“Biznesga omad” kredit mahsuloti: korxonani tashkil etish va kengaytirish vositasi 2024-yilda mahsulot bo'yicha ajratilgan kreditlar hajmi 18,9 mlrd so'mni tashkil etgan, 2025-yilda esa bu ko'rsatkich 135,6 mlrd so'mga ko'tarilgan. Bu 618 foizlik rekord o'sishdir. Bu o'sish, asosan, 2025-yilda mahalliy va davlat dasturlari doirasida ushbu kredit mahsulotiga bo'lgan talabning keskin ortganini anglatadi.

Mazkur mahsulot:

- yangi biznes boshlayotganlar,
- loyahasini kengaytirayotgan korxonalar,
- xizmat ko'rsatish va savdo sektoridagi tadbirkorlar

tomonidan faol foydalanilgan. "Biznesga omad" kreditining jadal o'sishi iqtisodiyotda yangi loyihalarning shakllanayotganini va bankning investitsion faoliyatga qo'shgan hissasini kuchaytirganini ko'rsatadi.

"Tezkor kredit": aylanma mablag'larni zudlik bilan to'ldirish mexanizmi 2024-yilda 411,3 mlrd so'm, 2025-yilda esa 898,2 mlrd so'm ajratilgan bo'lib, bu mahsulot jadvaldagi eng yirik kredit yo'nalishi hisoblanadi. Ortiqcha byurokratik jarayonsiz, qisqa vaqt ichida ajratilishi sababli bu kredit turi kichik biznes uchun eng muhim moliyaviy instrumentga aylangan.

Ushbu mahsulot bo'yicha o'sish 118 foizni tashkil etgan. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, kichik biznesning 70–80 foiz muammolari likvidlik yetishmasligi bilan bog'liq bo'lgan holatlarda aynan "Tezkor kredit" samarali yechim bo'lib xizmat qilmoqda.

Bu kreditning yuqori ulushi kichik biznes sektorining asosiy ehtiyojlari — xom-ashyo xaridi, qisqa muddatli aylanma mablag'larni to'ldirish, joriy xarajatlarni moliyalashtirish kabi yo'nalishlarda shakllanganini anglatadi.

"Pre-Offer" kredit mahsuloti: oldindan baholangan mijozlar uchun tezkor moliyalashtirish kanali 2024-yilda ushbu mahsulot bo'yicha 331,3 mlrd so'm, 2025-yilda esa 498,6 mlrd so'm ajratilgan bo'lib, o'sish sur'ati 50,5 foizni tashkil qilgan. "Pre-Offer" kreditlari yaxshi kredit tarixiga ega bo'lgan, bank bilan yillik aylanmasi barqaror mijozlar uchun mo'ljallangan.

Amaliy jihatdan bu mahsulot quyidagi afzalliklarni shakllantiradi:

- kredit ajratish jarayoni soddalashtiriladi;
- kam hujjat talab qilinadi;
- qaror qabul qilish va tasdiqlash vaqti minimal darajaga tushiriladi;
- bank tomonidan qayta-qayta tekshiruv emas, balki oldindan shakllangan risk baholash tizimi qo'llaniladi.

Mazkur mahsulotning barqaror o'sishi bank ichki skoring tizimi samaradorligining oshganini ko'rsatadi.

Yuqoridagi tahlillardan xulosasi shuni ko'rsatadiki, tijorat banklari kichik biznes subyektlarini moliyalashtirishda markaziy o'rin tutadi. Banklar hukumatning kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash siyosati doirasida maxsus dasturlarni amalga oshirish, mikromoliya sektorini kengaytirish va yangi kredit mahsulotlarini joriy etish orqali bu segmentga mablag' yo'naltirmoqda. Kichik biznes uchun moslashtirilgan kredit mahsulotlari – xoh u mikroqarz bo'lsin, xoh investitsiya loyihasi yoki aylanma mablag' uchun tezkor kredit bo'lsin – barchasi iqtisodiyotning "quyi qavati"ga

qo'shimcha turtki bermoqda. Natijada minglab yangi loyihalar moliyaviy ta'minotga ega bo'lib, kichik tadbirkorlar o'z faoliyatini kengaytirishga, ish o'rinlari yaratishga va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shishga muvaffaq bo'lmoqdalar. Shu bois, kichik biznesni kreditlashning nazariy asoslari va amaliyoti bugungi kunda bank tizimi rivojining ajralmas qismiga aylangan bo'lib, tijorat banklarining ushbu jarayondagi roli yanada ortib bormoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati.

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 10-fevraldagi PF-2768-son Farmoni. Kichik biznesni rivojlantirish jamg'armasini tashkil etish to'g'risida.
2. O'zsanoatqurilishbank rasmiy sayti. "Tezkor kredit" mahsuloti tavsifi.
3. O'zsanoatqurilishbank rasmiy sayti. "Oldindan ma'qullangan kredit" mahsuloti tavsifi.